

Series REL – DS2

Code No. RSPL/2

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- Please check that this question paper contains 12 printed pages.
- The code number given on the right –hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 8 questions.
- **Please write down the serial number of the question before attempting it.**

Marathi(009)

Time allowed: 3 hours

Maximum Marks:80

सूचना :

- १) प्रश्नपत्रिकेत एकूण चार विभाग आहेत. (अ. ब. क. ड.)
- २) सर्व विभाग आवश्यक आहेत.
- ३) सूचनेनुसार सर्व प्रश्नांची उत्तरे क्रमाने लिहा.
- ४)एकाच विभागातील सर्व प्रश्नांची उत्तरे क्रमाने लिहा.

विभाग : १ - अ. (अपठित) वाचन व आकलन - १५ गुण

प्र. १. खालील उतारा काळजीपूर्वक वाचा व त्यावर आधारित विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

“तुमचे केस अजून काळे कसे राहिले आहेत ?” मला भेटावयास आलेल्या त्या गृहस्थाचा प्रश्न ऐकून मला आश्चर्य वाटलं नाही या प्रश्नाची मला आता सवय झालेली आहे. कुठे परगावी व्याख्यानासाठी मी गेलो, की पूर्वी शाळेत अगर कॉलेजात माझ्याबरोबर असलेली व आता त्या गावी राहत असलेली जुन्या परिचयाची माणसं भेटायला येतात. जुन्या आठवणी निघतात. आता आपला तो हा कुठे असतो, अमका तो हा काय करतो, असल्या प्रश्नांची व उत्तरांची देवघेव होते. घड्याळाचे काटे मागे फिरवून कित्येक वर्षांपूर्वीचे दिवस उकरले जातात. मातीच्या ढिगात सुख – दुःखांचे माणिकमोती आढळतात. त्याकडे न्याहाळून पाहताना सुस्कारे सोडण्यात आल्हाद वाटतो. अशा गप्पा रंगात आल्या, की परस्परांच्या वयाचेही अंदाज पडताळले जातात आणि मग मला भेटावयास आलेला माणूस माझ्याकडे क्षणभर टक लावल्यासारखे करतो आणि विचारतो, “तुमचे केस अजून काळे कसे राहिले आहेत ?”

त्या प्रश्नातली गर्भित प्रशंसा उघड असते. स्तुती – निंदेची पर्वा न करणारा मी; पण ही तारीफ ऐकून बरे वाटते. मी हसतो व गप्प बसतो. किंवा दुसरा विषय काढतो. प्रश्न विचारणाऱ्या माणसाला उत्तर हवंच असतं असंही नाही. तुमचे केस अजून काळे आहेत ही मोठी आश्चर्याची व भाग्याची गोष्ट आहे, एवढंच त्याला म्हणायचं असतं. तुमचे हे बोलणे ऐकून मला आनंद झाला एवढा अभिप्राय माझ्या हसण्यात व्यक्त झालेला असतो. त्याचा हेतू साधलेला असतो. माझं कर्तव्य मी केलेलं असतं. मी विषय बदलला तरी त्याची हरकत नसते.

पण एकदा एक गृहस्थ माझ्या खनपटीला बसले, ते म्हणाले, “विषय नका बदलू. केस काळे राहावेत म्हणून तुम्ही काय युक्ती केलीत सांगा!” मी त्यांच्याकडे आश्चर्याने पाहिलं. माझ्या मनात आलं, केसांच्या क्षुल्लक प्रश्नाचा तगादा लावून हा गृहस्थ मला केसभर विषयांतर करू देत नाही. हा काय चमत्कार ? पण त्याच्या डोक्याकडे नीट निरखून पाहिल्यावर तो तसं का करत होता ते माझ्या डोक्यात आलं. वाढत्या वयाबरोबर डोक्यावर पसरू पाहणारा पांढरा रंग छपवण्यासाठी बाजारी कलप वापरणाऱ्या लोकांना पांढऱ्या केसांवर झाकण घालता येते; पण हलके पांढरं पडण्याची लागण केसात भलत्याच प्रमाणात होते, सारचं आभाळ फाटल्यासारखं होतं. कलपाची रंगपंचमी नित्यनेमाची होऊन बसते, माणूस कंटाळतो आणि मेहनत सुटली, की पैलवानांची पोटं जशी केविलवाणी होतात तशी त्यांच्या केसांची दुर्दशा होते. त्या केसांचा पांढरेपणा पुरता बुजलेला असतो, कलपाचा काळेपणा त्यावर चढलेला नसतो. केसांच्या रंगाची छटा हुबेहूब वठवणं निष्णात चित्रकारालादेखील अशक्य

प्र.१. a. उतारा वाचा त्याआधारे खालील प्रश्नांची उत्तरे पर्यायांमधून निवडा.

(कोणतेही - ३)

(३ X १ = ३)

i) उताऱ्यातील 'प्रशंसा' या शब्दासाठी समानार्थी शब्द लिहा.

A) स्तुती-निंदा B) कौतुक C) टिंगल D) नवल

ii) प्रस्तुत उताऱ्याला योग्य शीर्षक निवडा.

A) काळे केस B) पांढरे केस C) काळे पांढरे केस D) विरळ केस

iii) मातीच्या ढिगात सुख - दुःखाचे काय आढळतात ?

A) हिरे आढळतात B) गारगोटी आढळतात
C) माणिकमोती आढळतात D) सुवर्ण आढळतात

iv) घड्याळाचे काटे मागे फिरवणे या वाक्यासाठी योग्य व्याख्या ?

A) नवे दिवस आठवणे B) जुन्या आठवणी ताज्या होणे
C) नवी माणसे भेटणे D) गाठीभेटी होणे

प्र. १. b. उताऱ्याच्या आधारे एका वाक्यात उत्तरे लिहा: (कोणतेही - ३) (३ X १ = ३)

i) पांढऱ्या केसांवर कलप लावून काय घालता येते ?

ii) 'आश्चर्य वाटणे' या वाक्प्रचाराचा योग्य अर्थ लिहा.

iii) "तुमचे केस अजून काळे कसे राहिले आहेत ?" असा प्रश्न लेखकांना कोणी विचारला ?

iv) "तुमचे केस अजून काळे कसे राहिले आहेत?" विचारणाऱ्याला नेमके काय म्हणायचे असते ?

प्र.१. c. खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही - १) (१ X २ = २)

i) लेखकाने खनपटीला बसलेल्या माणसाशी कलप लावण्याबाबत केलेल्या विनोदी चर्चेबाबत तुमचे मत लिहा.

ii) तुमचे केस आयुष्यभर टिकून राहावेत, काळे राहावेत यासाठी तुम्ही काय कराल ते लिहा.

प्र. २. खालील अपठित पद्य वाचा व त्यावर आधारित विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

तू निघालास तेव्हा काळोखाचं राज्य होतं. सूर्यफुलांनी पाठ फिरवली होती.
मळवाटेने जायचे नाकारलेस तेव्हा खाचखळग्यांनी तुझे स्वागत केले.
तू झालास परिस्थितीवर स्वार आणि घडविलास नवा इतिहास
तू झालास मूक समाजाचा नायक आणि जागा केलास उभा बहिष्कृत भारत.
तू फुंकलेस रणशिंग अगाध ज्ञानाचा बळावर तू तोडल्यास गुलामांच्या पायातल्या बेड्या
आणि केलेस उभे चवदार तळ्याच्या काठावर युद्धात जवानांना उभे करावे तसे.
तुझे शब्द जसे की महाकाव्ये तुझ्या पायाजवळ गळून पडावीत
तुझा संघर्ष असा की काठ्यांच्या संगिनी व्हाव्यात.
तुझ्या डरकाळीने हादरलं आकाश; डचमळली पृथ्वी
आणि बघता बघता चवदार तळ्याला आग लागली.

प्र.२. a. कविता वाचा व त्यावर आधारित प्रश्नांच्या उत्तरांचा पर्याय निवडा :

(कोणतेही - ३)

(३ X १ = ३)

i) 'खाचखळगे' या शब्दासाठी योग्य पर्याय निवडा.

A) सोपी परिस्थिती

B) अडचणी, कठीण परिस्थिती

C) सुलभ रस्ता

D) अनुकूलता

ii) 'मळवाट' - म्हणजे काय ?

A) अपारंपरिक वाट

B) पारंपरिक वाट

C) आधुनिक वाट

D) सरळ रस्ता

iii) 'आणि जागा केलास उभा बहिष्कृत भारत.' या चरणाचा अर्थ लिहा.

A) रंजलेल्या गांजलेल्या समाजाला न्याय मिळवून दिला.

B) दीनदुबळ्यांना हक्क मिळवून दिले.

C) माणसाला माणसासारखी वागणूक मिळवून दिली.

D) वरील सर्व पर्याय बरोबर

iv) 'मूक समाज' या अलंकारित शब्दाची योग्य व्याख्या निवडा :

- A) अन्याय करणारा समाज B) अन्यायकारक लोकांचा समाज
C) अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवू न शकणारा समाज D) आवाज उठवू शकणारा समाज

प्र. २. b. कवितेच्या आधारे एका वाक्यात उत्तरे लिहा: (कोणतेही - ४) (४ X १ = ४)

i) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी कोणत्या वाटेने जायचे नाकारले ?

ii) कोणत्या तळ्यावर डॉ. भिमरावांनी सत्याग्रह उभा केला.

iii) कोणाच्या पायातल्या बेड्या तुटल्या ?

iv) काठ्यांचे रूपांतर कशामध्ये झाले ?

v) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी रणशिंगे कशाच्या बळावर फुंकले ?

विभाग : २ - ब. व्याकरण - २० गुण

प्र. ३. a. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - ४) (४ X १ = ४)

i) संत तुकारामांचे अभंग लोकांच्या तोंडपाठ आहेत. (अधोरेखित शब्दाची जात ओळखा)

- A) क्रियापद B) नाम C) विशेषण D) सर्वनाम

ii) खालीलपैकी विकारी शब्दाची जात ओळखा.

- A) क्रियाविशेषण B) नाम C) उभयान्वयी अव्यय D) शब्दयोगी अव्यय

iii) खालीलपैकी गटात न बसणारे वाक्य कोणते ?

A) राम, लक्ष्मण आणि सीता वनवासाला गेले. B) ढग दाटून आले; पण पाऊस पडला नाही.

C) तुझ्या कार्यक्रमाला मी किंवा बाबा येईन. D) झाडाखाली गायी बसल्या.

iv) खालील वाक्यात रिकाम्या जागी योग्य उभयान्वयी अव्ययाचा पर्याय लिहा.

एक तास _____ साठ मिनिटे.

- A) पण B) अथवा C) आणि D) म्हणजे

v)! फार वाईट झाले. (रिकाम्या जागी योग्य केवलप्रयोगी अव्यय शोधा)

A) अबब

B) अरेवा

C) अरेरे

D) हाहाहा

b. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - ३)

(३X १ = ३)

i) पुणे रोजगार देणारे शहर आहे. - वाक्याचा काळ ओळखा.

ii) वडिलांनी अभ्यासाची गोडी लावली आहे. - भूतकाळी वाक्य तयार करा.

iii) तो दररोज मंदिरात जातो. - वाक्याचा काळ ओळखा.

iv) दिपक कविता म्हणत होता. - भविष्यकाळातील वाक्य तयार करा.

c. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - ३)

(३X १ = ३)

i) किती अंधार होता काल रात्री! - विधानार्थी वाक्य तयार करा.

ii) मुलांनी अभ्यास करा. - वाक्याचा प्रकार ओळखा.

iii) हे काही चुकीचे वाक्य नाही. - होकारार्थी वाक्य बनवा.

iv) ती मुलगी खूप सुंदर आहे. - उद्गारार्थी वाक्य तयार करा.

d. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - २)

(२X १ = २)

i) खालीलपैकी अनेकवचनी शब्द कोणता ते ओळखा.

झाड, फळ, बी, बिया

ii) माणूस भजनात दंग झाली. - अधोरेखित शब्दाच्या वचनामध्ये बदल करून वाक्य पुन्हा लिहा.

iii) 'मुली' - या शब्दाचा एकवचनाचा शब्द लिहा.

प्र.४. a. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - २)

(२X १ = २)

i) खालीलपैकी भिन्नलिंगी शब्दाचा योग्य पर्याय ओळखा :

A) दोरखंड

B) दोर

C) दोरी

D) दोरा

ii) खालीलपैकी पुल्लिंगी शब्द कोणता ?

A) नदी

B) सरोवर

C) झरा

D) आग

iii) खालीलपैकी लिंग विचारानुसार गटात न बसणारा शब्द कोणता ?

- A) माती B) शाळा C) गिरणी D) फळा

b. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - २)

(२X १ = २)

i) खालीलपैकी समानार्थी शब्दांची अयोग्य जोडी ओळखा :

- A) डोके = मस्तक B) मित्र = शत्रू
C) देव = ईश्वर D) नयन = डोळा

ii) खालीलपैकी गटात न बसणारा शब्द कोणता ?

- A) नमस्कार B) नमन C) वंदन D) दिन

iii) 'पाणी' या शब्दाचा समानार्थी शब्द कोणता ?

- A) तोय B) जल C) जीवन D) सर्व पर्याय बरोबर

c. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - २)

(२X १ = २)

i) खालीलपैकी विरुद्धार्थी शब्दांची अयोग्य जोडी ओळखा :

- A) मुलगा X मुलगी B) आई X वडील
C) वर X खाली D) चक्र X चाक

ii) 'नम्र' - या शब्दाच्या विरुद्धार्थी शब्द ओळखा :

- A) विनय B) गर्व C) उद्धट D) विनम्र

iii) 'कृतज्ञ' - या शब्दाच्या विरुद्धार्थी शब्द ओळखा :

- A) कृतार्थ B) कृपाळू C) कृतान्त D) कृतघ्न

d. सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा. (कोणतेही - २)

(२X १ = २)

i) खालीलपैकी इतरेतर द्वंद्व समासाचे उदाहरण कोणते ?

- A) पंचरंग B) पंचपदी C) आईवडील D) खरेखोटे

ii) खालील शब्दाचा समास ओळखा :

‘गावोगावी’ -

- A) अव्ययीभाव समास B) द्विगु समास
C) वैकल्पिक व्द्व समास D) इतरेतर व्द्व समास

iii) 'पंचकोन' या सामासिक शब्दाचा योग्य समास ओळखा आणि योग्य पर्याय निवडा

- A) अव्ययीभाव समास B) द्विगु समास
C) इतरेतर व्द्व समास D) वैकल्पिक व्द्व समास

विभाग : ३ - क. पाठ्यपुस्तक आधारित - गुण ३०

प्र. ५. a. एका वाक्यात उत्तरे लिहा: गद्य (धडे) कोणतेही - ३ (३ X १ = ३)

- i) कोणत्या तारखेला मराठी दिवस साजरा केला जातो ?
ii) शन्नू कोणाचे नाव होते ?
iii) आय.आय.टी. कानपूरला कोण शिकत होता ?
iv) रघुनाथ माशेलकर गिरगावात कोठे राहत होते ?
v) कोणतीही कलाकृती उत्तम केव्हा होते ?

प्र. ५. b. खालील वाक्यातील रिकाम्या जागी योग्य शब्दाचा पर्याय शोधून वाक्य पुन्हा

लिहा: कोणतेही - ३ (३ X १ = ३)

- i) माझ्याप्रमाणे शाळेची परीस्थिती _____ होती.
A) चांगली B) बेताची C) वाईट D) बिकट
ii) आमच्या चाळीतल्या लोकांनी माझ्या _____ अवहेलना केली.
A) उपास B) उपसचिवची C) उपवासाची D) उपासची
iii) कादंबरी म्हणजे खरं तर मोठी _____.
A) कादंबरी B) कथाच C) कविताच D) व्यथाच
iv) _____ रस मला अमृतासारखा वाटू लागला.
A) मोसंबीचा B) सफरचंदाचा C) कारल्याचा D) लिंबाचा
v) _____ परिस्थिती यथातथाच असल्याने निरंजन वार लावून जेवायचा.

A) आईची B) वडिलांची C) काकांची D) मावशीची

प्र. ५. c. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे ४०-५० शब्दांत उत्तर लिहा:

कोणतेही - १

(१ X ३ = ३)

- i) दाजीसाहेबांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे गुणविशेष लिहा.
- ii) 'रंग साहित्याचे' पाठाच्या आधारे तुम्हांला आवडलेल्या दोन साहित्य प्रकारांची माहिती लिहा.
- iii) रघुनाथ माशेलकर यांच्या शिक्षणाची वाटचाल सांगा.

प्र. ५. d. कंसात दिलेल्या वाक्यप्रचारांचा खालील वाक्यांमधील योग्य त्या ठिकाणी वापर

करून वाक्य पुन्हा लिहा:

(५ X १ = ५)

(मनावर कोरले जाणे, हकालपट्टी करणे, गलका करणे, झोकून देणे, मळमळ व्यक्त करणे,)

- i) वडिलांनी गावी जाण्याचा बेत रद्द केल्यामुळे मी नाराजी व्यक्त केली.
- ii) सामाजिक कार्यात प्रत्येकाने सहभाग नोंदवला पाहिजे.
- iii) शाळेत साप दिसल्याबरोबर विद्यार्थ्यांनी गोंधळ करायला सुरुवात केली.
- iv) मस्तीखोर पोरांना शिक्षक वर्गातून बाहेर काढतात.
- v) महात्मा गांधीजींची वाक्ये भारतीयांच्या मनावर कायमची ठसली.

प्र. ६. a. एका वाक्यात उत्तरे लिहा: (कविता) कोणतेही - ४

(४ X १ = ४)

- i) धरणीवर वेगाने कोण झेपावते ?
- ii) डोळ्यातील आसवांच्या ज्योतींनी कोणाचे औक्षण केले जाते ?
- iii) 'ऐसा गा मी ब्रम्ह !' या काव्य संग्रहातील कविता कोणती ?
- iv) संत नामदेवांनी मेघाची उपमा कोणाला दिली आहे ?
- v) कवी कोणता ललकार घुमवायला सांगतात ?

प्र. ६. b. खालील वाक्यातील रिकाम्या जागी योग्य शब्दाचा पर्याय शोधून वाक्य पुन्हा

लिहा: कोणतेही - ४

(४ X १ = ४)

i) _____ जन्म घेतसे तेज नवा अवतार ॥

- A) घरांमधूनि B) गावांतून C) घराघरांतून D) देशांतून

ii) तैसा धांवे माझ्या काजा | _____ मी दास तुझा ॥

- A) भक्त B) दास C) सेवक D) अंकिला

iii) दुःख पेलावे कसे, पुन्हा जगावे कसे, याच _____ शिकलो

- A) शाळेत B) शालेत C) जगात D) गावात

iv) वर घोंघावे बंबारा, पुढे कल्लोळ _____,

- A) वाऱ्याचे B) पावसाचे C) धुरांचे D) धुक्याचे

v) या _____ यंत्र डोलते श्रमशक्तीचे मंत्र बोलते

- A) पायांनी B) हातांनी C) बोटांनी D) डोक्यांनी

प्र. ६. c. संदर्भासहित स्पष्टीकरण लिहा: (कोणतेही - १)

(१ X ३ = ३)

i) फुलामुलांतून हसतो श्रावण मातीचे हो मंगल तनमन

ii) तुझी विजयाची दौड डोळे भरून पहावी; डोळ्यांतील आसवांची ज्योत ज्योत पाजळावी

स्थूलवाचन

प्र. ७. a. एका वाक्यात उत्तरे लिहा: (कोणतेही - ३)

(३ X १ = ३)

i) व्युत्पत्ती म्हणजे काय ?

ii) १९४६ साली व्युत्पत्ती कोशाचे कितवे प्रकाशन झाले ?

iii) भारतातील अणुसंशोधनाचा पाया कोणी घातला ?

iv) डॉ. काकोडकर बार्कमध्ये कोणत्या कामावर रुजू झाले ?

प्र. ७. b. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे ४०-५० शब्दांत उत्तर लिहा:

(कोणतेही - १)

(१ X २ = २)

i) 'स्काय इज लिमिट' ही परिस्थिती केव्हा निर्माण होऊ शकते ?

ii) पहिल्या व्युत्पत्ती कोशाची निर्मिती प्रक्रिया थोडक्यात लिहा.

विभाग : ४ - ड. विस्तारात्मक लेखन - गुण १५

प्र. ८. a. पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे २००-२५० शब्दांत निबंध लिहा :

(कोणतेही - १)

(१ X ६ = ६)

i) निवृत्त जवानाचे मनोगत -

बालपण - शिक्षण - सैनिकी जीवनाची ओढ - सैन्यात भरती - युद्धाचा अनुभव - शौर्य - सेवानिवृत्ती - आता काय वाटते ? पुढील पिढीकडून अपेक्षा.

किंवा

ii) जगातील पेट्रोल संपले तर ...

पेट्रोल जीवनाचा एक अविभाज्य भाग - पेट्रोलविना जग कसे चालेल - गाड्यांची अवस्था - हवा शुद्ध - आरोग्यावर चांगला परिणाम - पेट्रोलला पर्याय - जगातील सर्व गोष्टीत बदल.

किंवा

iii) निसर्ग माझा सोबती -

निसर्ग व मानव यांचा संबंध - निसर्गातील प्रतीके - नदी, समुद्र, आकाश, झाड, सूर्य, पशु - पक्षी - माणसाचे निसर्गावरील प्रेम - माणूस निसर्गाचा नाश करतो - संरक्षणाची जबाबदारी - मानवाचे कर्तव्य.

प्र. ८. b. पुढील मुद्द्यांच्या आधारे गोष्ट लिहा: (कोणतेही - १) (१ X ५ = ५)

(शीर्षक आणि तात्पर्य आवश्यक)

सूर्य - लोभी माणूस - तपश्चर्या - परमेश्वर प्रसन्न - एक वरदान देणे - सूर्य मावळेपर्यंत पळून परत येतील तितकी जमीन तुझी. - लोभ वाढतो - पळतच राहतो - सूर्यास्त होतो - शेवटी थकून मृत्युमुखी पडतो - अतिलोभाचे फळ - तात्पर्य.

किंवा

ii) एक गरीब माणूस – कोंबड्या पाळणे – एक विचित्र कोंबडी सोन्याची अंडे देणारी – माणूस श्रीमंत होणे – लोभ येणे – एकदम श्रीमंत होण्याची इच्छा – कोंबडी कापणे – एकही अंडे न मिळणे – पश्चाताप - तात्पर्य.

प्र. ८. c. पुढील विषयावर पत्र लिहा: (लिफाफा आवश्यक) कोणतेही - १ (१ X ४ = ४)

i) तुम्ही अमय / अमिता देशपांडे, विद्यार्थी प्रतिनिधी, सरस्वती शाळा, एम.व्ही. रोड, अहमदाबाद येथून मा. पोलीस इन्स्पेक्टर, पोलीस चौकी, एस. व्ही. रोड, अहमदाबाद – ४०००७६ यांना शाळेसमोरील होणाऱ्या वाहनांच्या रहदारीबद्दल तक्रार करणारे पत्र लिहा.

किंवा

ii) सुजय / सुनिता कराड, महाजन हायस्कूल, अमरावती येथून शाळेच्या ग्रंथालय प्रमुख या नात्याने शाळेच्या ग्रंथालयासाठी मासिके, विविध पुस्तके मागणी करणारे पत्र अक्षरदालन, शिवाजीनगर, पुणे – ४०००११ च्या व्यवस्थापकास लिहा.